

Tanıma ve Dönüştürme Arasında: Erken Cumhuriyet'te Ulus İnşası

Erdoğan Altun¹

Özet

Bu çalışma, erken Cumhuriyet döneminde ulus inşa sürecini “tanıma” ve “dönüştürme” gerilimi üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Türk Ocakları, Millet Mektepleri, Halkevleri ve Köy Enstitüleri örnekleri üzerinden, uluslaşmanın yalnızca ideolojik bir kimlik üretimi olmadığını; aynı zamanda devletin kendi toplumunu tanımlama, sınıflandırma ve yeniden biçimlendirme girişimi olarak işlediğini ileri sürmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülme sürecinde şekillenen Türkçü düşünce, Cumhuriyet döneminde kurumsal ve sistemli bir nitelik kazanmış; ulusal kimlik tasavvuru eğitim ve kültür politikaları aracılığıyla toplumsal düzleme taşınmıştır. Türk Ocakları ulusal kimliğin kültürel çerçevesini formüle ederken, Millet Mektepleri dilsel standardizasyon yoluyla bu çerçeveyi kitlesel düzeyde yaygınlaştırmıştır. Halkevleri, halk kültürünü kayda geçiren ve normatif ölçütler çerçevesinde yeniden düzenleyen bir tanıma mekanizması olarak işlev görmüş; Köy Enstitüleri ise bu müdahaleyi üretim temelli eğitim anlayışıyla köy yaşamının gündelik ve maddi alanına taşımıştır. Böylece ulus inşası, ideolojik söylemden kültürel pratiklere ve toplumsal yaşamın örgütlenmesine uzanan çok katmanlı bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışma, Osmanlı'nın son döneminde ve erken Cumhuriyet döneminde uygulanan bu politikaları devlet ile toplum arasındaki kurumsallaşmış karşılaşmalar silsilesi olarak okuyarak, uluslaşmanın bilgi üretimi ve toplumsal düzenleme boyutlarına dikkat çekmektedir. Böylece, eğitim ve kültür kurumlarının yalnızca kimlik inşasının araçları değil; aynı zamanda devletin kendi toplumunu tanıdığı ve yeniden düzenlediği mekanizmalar olarak işlediğini göstererek milliyetçilik tartışmalarına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Avrasya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, erdogan.altun@avrasya.edu.tr, 0000-0002-7314-4764

1. Giriş

Adlandırma çoğu zaman, yalnızca bir ismin ötesinde anlamlar taşır. Milli Mücadele'nin ardından Ankara'da şekillenmeye başlayan ulus-devlet için var olduğu varsayılan ya da yaratılmak istenen bir Türk ulusu fikri bulunmaktadır. Bu ulusu oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen bir dizi reformdan söz etmek mümkündür: Dil Devrimi, Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi, Halkevleri, Şapka Kanunu vb. Bu girişimlerin ortak amacı, hem yeni hem de aslında var olduğu kabul edilen Türk'ü, onun hafızasını ve kültürünü yeniden inşa etmektir. Bu çalışmada ele alınacak pratiklerin tümü, hem dil hem tarih hem de “halk”ın algılanışıyla yakından ilişkilidir.

Ulus-devletlerin kuruluşu, yalnızca siyasal sınırların yeniden çizilmesiyle açıklanabilecek bir süreç değildir. Modern ulus-devlet, kendisini ortak bir tarih, kültür ve kimlik etrafında tahayyül edilmiş bir topluluk olarak kurar; bu kurma süreci ise hem ideolojik hem kurumsal müdahaleler aracılığıyla gerçekleşir. Ulus, bu anlamda kendiliğinden var olan bir toplumsal birlik değil, belirli bilgi, söylem ve uygulama biçimleri yoluyla üretilen tarihsel bir formdur. Dolayısıyla ulus inşası, hem bir kimlik üretimi hem de bir toplumu tanımlama, sınıflandırma ve dönüştürme süreci olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma, erken Cumhuriyet dönemindeki uluslaşma sürecini “tanım” ve “dönüştürme” gerilimi üzerinden ele almaktadır. Burada tanım, devletin kendi nüfusunu belirli kategoriler altında kavrama, kayıt altına alma ve tanımlama çabasını; dönüştürme ise bu tanımlama sürecinin normatif bir müdahaleye dönüşmesini ifade etmektedir. Ulus inşası, bu bağlamda yalnızca bir ideolojik tahayyül değil; aynı zamanda devlet ile toplum arasındaki kurumsallaşmış karşılaşmaların ürünüdür. Eğitim ve kültür kurumları, bu karşılaşmaların en görünür ve etkili araçlarıdır.

Bu çerçevede öncelikle “milletin tanınması ve kuruluşu” meselesi üzerinde durulacak, ardından milleti eğitmeye yönelik uygulamalara geçilecektir. İlk olarak Türk Ocakları pratiği ele alınacak; Osmanlı'nın son döneminde Türkçülük vurgusuyla ortaya çıkan ve milli bir şuur oluşturmayı hedefleyen bu kurumdan sonra, Cumhuriyet dönemine tarihlenen Millet Mektepleri değerlendirilecektir. Dil Devrimi sonrasında halka yeni dilini öğretme amacı taşıyan bu mekteplerin ardından, erken Cumhuriyet'in “halka inme” politikalarının en somut ifadesi olan Halkevleri incelenecektir. Halkevlerinin, ulus-devletin kendi halkını tanımaya başlamasının ve hatta kimi zaman şaşkınlıkla karşılaşmasının bir sonucu olduğu ileri sürülebilir. Son aşamada ise Anadolu'yu ve “bozkırı” uyandırma girişimi olarak Köy Enstitüleri ele alınacaktır.

Türk Ocakları'ndan Köy Enstitüleri'ne uzanan kurumlar silsilesi, bu sürecin aşamalı yapısını ortaya koymaktadır. Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan Türk Ocakları, ulusal kimliğin kültürel ve düşünsel çerçevesini formüle etmiş; “millet”in nasıl tasavvur edilmesi gerektiğine dair bir referans zemini oluşturmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra hayata geçirilen Millet Mektepleri, dilsel standardizasyon yoluyla bu tasavvuru kitlesel ölçekte yaygınlaştırmış ve ortak bir yazı sistemi üzerinden yeni bir kamusal alan kurmaya yönelmiştir. Halkevleri, halk kültürünü kayda geçirme, sınıflandırma ve yeniden düzenleme faaliyetleriyle tanıma sürecini kurumsallaştırmış; böylece halk hem keşfedilen hem de normatif ölçütler çerçevesinde yeniden biçimlendirilen bir özne konumuna yerleştirilmiştir. Köy Enstitüleri ise bu müdahaleyi köy yaşamının maddi, üretim temelli ve gündelik alanına taşımış; ulus inşasını toplumsal yaşamın en somut düzeyinde gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.

Birbirinden farklı yöntemlerle işleyen bu dört uygulamanın ortak noktası, ulusu bilmek, tanımak ve tahayyül edilen şekle kavuşturmadır. Bu amaçla önce Türk kültürüne dair tasavvurlar geliştirilmiş, ardından Latin harfleri halka öğretilmiştir. Daha sonra Cumhuriyet, tanımadığı halka inerek onların sorunlarını dinlemeye ve Kemalist Devrim'in ilkelerini aktarmaya çalışmıştır. Nihayetinde, tek parti döneminin en önemli hedeflerinden biri, köyü ve köylüyü “diriltmek”, “yeşertmek”, “aşlamak” ve “canlandırmak” olmuştur. Erken Cumhuriyet'in halkla kurduğu ilişki, bu nedenle yalnızca bir eğitim seferberliği olarak değil; devletin kendi toplumunu hem tanımak hem de yeniden üretme girişimi olarak okunmalıdır. Bu çalışma, söz konusu kurumları birer tarihsel olay olarak değil, ulus inşasının kurumsal ve çok katmanlı yapısını görünür kılan örnekler olarak ele almaktadır. Böylece erken Cumhuriyet dönemi, ideolojik söylemden gündelik hayatın dönüşümüne uzanan bir uluslaşma pratiği içinde yeniden değerlendirilmektedir.

2. Millet'in Tanınması ve Kuruluşu

Smith (1994, s. 32) milleti, “tarihî bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihî belleği, kitlesel bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğu” olarak tanımlar. Yeni kurulan ulus-devletin amacı da bu unsurları inşa etmektir. Osmanlı İmparatorluğu, çok kültürlü, çok etnikli ve çok dinli yapısıyla böyle bir bütünlüğe sahip değildi. Buna karşın, İttihat ve Terakkî'de izleri görülen merkezi ve üniter bir ulus yaratma fikri, Cumhuriyet'in temel politikalarından biri olmuştur. Keyder'e göre, Osmanlı'da Türkcülük kültürün dilini ve sembollerini kullanmakla birlikte politik bir karakter taşımış ve merkezdeki Müslüman Türk bürokrasisini periferiye karşı bilinçlendirmiştir (akt. Stokes, 2016, s. 47).

Türklüğün öğrenilmiş bir kimlik olduğuna dair farklı görüşler vardır. Yeğen'in Tanrıöver'den aktardığına göre Türkler, Türklüklerini Avrupai bir toplum haline geldikten sonra keşfetmişlerdir (1995, s. 39). "Türkiye" adının dahi İtalyanca *Turchia* kelimesinden gelmesi ve Mehmet Emin Yurdakul'un 1897'deki "Ben bir Türküm, dinim cinsim uludur" dizelerinin dönemde büyük bir şoka yol açması (Ahmad, 2012, s. 98), bu sürecin göstergesidir. Tekelioğlu da (2006, s. 24) bu konuda şöyle der:

"Çoğu ulus-devlet bir önceki rejimle siyasi bağlarını koparmaya çalışmıştır ve bu bağlamda, Cumhuriyet ile Osmanlı arasındaki gerilim olması gerektiği gibidir. Fark, kültürel alanda ortaya çıkmaktadır: Osmanlının etnik kimliği yoktur, ya da varsa bile Türk değildir. Öte yandan, Osmanlı kültürü, kurgusu itibariyle etnik bir özellik taşıyamaz ve olumsuz anlamda 'kozmpolittir'."

Smith (1994, s. 41-42) de Anadolu'daki Türklerin yirminci yüzyıl öncesinde Osmanlı veya İslam kimliklerden ayrı bir "Türk" kimliğinin farkında olmadıklarını, yerel aidiyetlerin daha baskın olduğunu belirtir. Tüm bu örnekler, Türklüğün öğrenilmiş bir kimlik olduğu yolundaki iddiaları destekler. Bu sürecin nasıl ilerlediği konusunda Copeaux'un belirttiği üzere Devlet, vatandaşların toprakla duygusal bağ kurabilmesi için yer adlarını Türkçeleştirmiş ve kutsallık-kurban kavramlarını gündeme getirmiştir (Cantek, 2011, s. 33). Smith'in (1994, s. 109) Britanya örneği de benzer bir sürece işaret eder:

"Milliyetçi eğitimci-entelektüellerin hedefleri akademik değil toplumsal ve siyasîydi; halkı saflaştırmayı ve etkin hale getirmeyi amaçlamaktaydılar. Bunu yapmak için topluluğun şanlı geçmişine dair parlak yeniden canlandırmalar yaratmak gibi etnik geçmişten kaynaklanan törel numunelere ihtiyaç vardır. O nedenle bir dizi mit aracılığıyla söz konusu geçmişe dönülür; köken ve soy, özgürlük ve göç, kahraman ve azizleriyle altın bir çağ ve belki de seçilmiş halk mitleri bir kere daha uzun uykularından uyanır ve/ya da sürgünden dönerler. Beraberce, bu mitik motifler karma bir milliyetçi mitoloji ve kurtuluş/selamet draması içinde biçimlendirilebilir."

Erken Cumhuriyet'in geçmişe yönelişinde hem "öz"üne dönme hem de Batı'yı model alma arasında bir gerilim vardır. Bu iki yönelim, bir yandan modernleşmenin Batılı gözle yorumlanmasını, öte yandan halk kültürüne dair idealize edilmiş bir tahayyülün ortaya çıkmasını sağlamıştır (Balkılıç, 2015, s. ix). Ancak bu süreçte kültürel çoğulluk ve birlikte yaşama pratiği kaybolmaktadır. Entelektüeller de halk gibi yeni kimliği öğrenmeye muhtaçtır; onlar hem öğrenen hem de öğreten konumundadır. Bu nedenle halka, özlerinde

Türk oldukları öğretilmelidir (Stokes, 2016, s. 54). Greenfeld (1992, s. 3) milliyetçiliğin bireysel kimliği kolektif kimliğe dönüştürme amacının altını çizirken benzer bir bağlamı vurgulamaktadır. Gökalp ise kültürü, “yöntemle yapılamayan ve öykünmeyle başka uluslardan alınamayan duygular” olarak tanımlar (1968, s. 30) ve ulusal kültürün keşfedilmesi gerektiğini savunur (1968, s. 45). Bu anlayış, özellikle Halkevleri’nin “halka inme” uygulamalarında kendini göstermiştir.

Ulus-devletlerin ortaklıklarından biri olan, “ulusu var etme” politikaları bir tür toplum mühendisliği olarak kendini göstermektedir. Söz konusu mühendisliğin kilit unsurlarından biri ortak bir kültür dünyası yaratmaktır. Tekelioğlu (2006, s. 36) kültür siyasetlerinin “yukarıdan aşağıya” ve halk odaklı olduğunu vurgulamaktadır. Erken Cumhuriyet’in uluslaşma politikaları, bir tür toplum mühendisliği olarak ele alan bu çalışmanın odak noktası, Williams’ın (1992, s. 165) “toplumsal maddi pratiğin kurucu ögesi” olarak değerlendirdiği eğitim politikalarıdır. Ulus olarak var olmanın temelinde yatan kültürel ortaklık, söz konusu eğitim politikalarıyla mümkündür.

Sonuç olarak ulus, tarihsel olarak verilmiş bir topluluk olmaktan ziyade, belirli siyasal ve kültürel müdahaleler yoluyla kurulan bir birliktelik biçimidir. Erken Cumhuriyet bağlamında bu kurma süreci yalnızca ideolojik bir söylem üretimiyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda halkın tanımlanması, sınıflandırılması ve dönüştürülmesiyle iç içe geçmiştir. “Milleti tanıma” girişimi, devlete kendi nüfusunu gözleme ve düzenleme imkânı sunan kurumsal mekanizmalar aracılığıyla işlemiştir. Bu nedenle uluslaşma hem bir kimlik inşası hem de bir bilgi üretimi süreci olarak değerlendirilmelidir. Aşağıda incelenecek kurumlar, bu çift yönlü sürecin somut görünümelerini ortaya koyacaktır.

3. Türk Ocakları

Türk Ocakları, 1911’de “Türk kültürünü geliştirmek ve halk içinde ulusal düşüncüyü yaymak amacıyla” kurulmuştur (Arayıcı, 1999, s. 143). 1912 tarihli ilk nizamnamesinin ikinci maddesinde teşkilatın amacı şu şekilde açıklanır: “Cemiyetin maksadı, akvam-ı İslamiye’nin bir rükn-ü mühimi olan Türklerin millî terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadî seviyelerinin terakki ve ilâsıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır” (akt. Sarıay, 1994, s. 137). Bu açıklama, Ocakların kuruluş dönemindeki zihniyetin anlaşılması açısından önemlidir. Türklerin “akvam-ı İslamiye’nin bir rükn-ü mühimi” olarak tanımlanması, Cumhuriyet’in ilerleyen dönemlerinde laik çizgiye kayacak olan politikaların öncesinde farklı bir algıyı yansıtır. Ayrıca, Türk ırkına dair vurgu, Ocakların milliyetçi yönünü ortaya koymaktadır. Nitekim Ocaklar, Cumhuriyet’in halkçı pratiklerinin öncülü olarak Türkçü ve hatta Turancı bir çizgide gelişmiştir.

Ocaklar çevresinde toplanan aydınların ortak kanaati, Türklerin tarih boyunca millî bir mefkûreden yoksun kalmış olmalarıydı. Bu eksiklik, Türkleri geri bırakmıştı; dolayısıyla “uyuyan Türk ırkı” uyandırılmalı ve her yönden gelişmiş bir millet haline getirilmeliydi. Bu noktada Türkçülük, siyasi olmaktan çok ahlaki ve sosyal bir hareket olarak öne çıkmıştır (Sarınay, 1994, s. 166). Henüz Cumhuriyet kurulmamış olsa da Mustafa Kemal’in millet tanımı bu çizgiyle örtüşmektedir: “Dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği siyasî ve içtimaî heyet” (İnan, 1969, s. 18). Mustafa Kemal’in, inkılapların amacını “Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün mana ve görünüşü ile uygar bir toplum haline ulaştırmak” (Kocatürk, 1984, s. 65) olarak tanımlaması, Türk Ocakları aydınlarıyla düşünsel bir süreklilik oluşturur.

Bu süreklilik, toplumun yeknesak bir bütün olarak kurgulanmasında kendini gösterir. Aynı şekilde düşünen, hisseden ve “aynı manevi cihazlarla mücehhez” bir medeniyet topluluğu yaratma gayesi kolaylıkla fark edilir (Meriç, 1994, s. 156). Türk Ocakları, yalnızca Cumhuriyet öncesinden devralınan fikrî bir miras değil, aynı zamanda Cumhuriyet’in ilk yıllarında da etkin bir kurum olmuştur. 1924 yılında yapılan kongrede Hamdullah Suphi, Ocakların görevlerini şu sözlerle tanımlamıştır: “Türk Ocakları manevi Türk vatanının bekçisidir. Lisan hudutlarını istilalara karşı koruyacaktır. Türk vatanı içinde Türk harsının mutlak hâkimiyetini tesis için üzerlerine büyük bir vazife almış olduklarını hiçbir dakika unutmayacaklardır” (akt. Sarınay, 1994, s. 271).

Erken Cumhuriyet politikalarında belirgin hale gelecek “halka gitme” ve “halka inme” anlayışı, Türk Ocakları’nda da önemli bir yer tutmuştur. Özellikle köycülük düşüncesi, milletin özünün köylüde bulunduğu varsayımına dayanıyordu. Bu bağlamda Suphi’nin şu sözleri dikkat çekicidir (akt. Bayraktutan, 1996, s. 189):

“Efendiler, Türk Ocağı’nın muayyen birkaç emeli vardı: dini bir zümre halinde yaşayan cemaati bir millet haline is’ad etmek... Bugün Türk halkı bir millettir. (...) Türk Ocağı, Türk milletini (...) çürümüş bir medeniyetten çekerek bütün dünyaya hâkim, canlı ve yeni bir medeniyete götürmek istedi. O medeniyet (...) Garb medeniyetidir. Türk milletinin mürşidleri (...) bu istikameti memlekete getirdiler, bugün Türk milleti Garba teveccüh etmiştir.”

Bu ifadeler, Ocakların halkçılıkla ilişkisini ve pedagojik kültürel yönelimini ortaya koyar. Ocaklar, “ulusal devrimi halka mal etmek, cahillik içindeki halkın sorunlarına çözüm bulmak ve gerici hareketlere karşı Kemalist reformların savunuculuğunu yapmak” görevini üstlenmiştir (akt. Arayıcı, 1999, s. 144). 1930’lu yıllara gelindiğinde Türk Ocakları içinde Pan-Türkist eğilimler

güçlenmiş ve kurumun kapanışına giden süreç başlamıştır. Bazı görüşlere göre ise Ocaklara artık ihtiyaç kalmamıştır. Baykara'ya (1991, s. 157) göre, Osmanlı'nın son dönemlerinde Türklüğü canlı tutmak için önemli bir işlev gören Ocaklar, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte herkesin "Türk" sayılmasıyla anlamını yitirmiştir. Ancak, halkı eğitime ve halka gitme politikaları kesintiye uğramamıştır.

Türk Ocakları, ulusun pedagojik inşasının düşünsel zeminini hazırlayan bir kurum olarak değerlendirilebilir. Bu aşamada henüz halkla doğrudan ve sistematik bir karşılaşma söz konusu değildir; daha ziyade nasıl bir "millet" tasavvur edildiği belirlenmektedir. Türk kimliği, kültürel bir öz ve tarihsel bir mefkûre etrafında tanımlanarak ideal bir birlik modeli ortaya konmuştur. Böylece Cumhuriyet döneminde uygulanacak halkçı ve eğitim merkezli politikaların ideolojik çerçevesi şekillenmiştir. Türk Ocakları, bu yönüyle ulus inşa sürecinin kurucu tahayyül aşamasını temsil etmektedir.

4. Millet Mektepleri

Adında kendisine dair hemen her bilginin bulunabileceği bir pratik olarak Millet Mektepleri (ya da Ulus Okulları), halkın eğitilmesi amacının en açık tezahürlerinden birisi olarak ortaya çıkar. Ortaya çıkış gerekçesi ise, kabul edilen yeni alfabeyi halka öğretmektir. Millet Mektepleri'nin kuruluşunu ve amacını ilan eden en önemli beyan, İnönü'nün Türkiye Büyük Millet Meclis'inde Hükümet Programı'nı açıklarken yaptığı şu konuşmadır (akt. Arayıcı, 1999, s. 132):

"Türk harflerinin, bütün vatandaşlara kapılarının önünde ve işlerinin başında öğretilmesi için, daha bu yıl içinde Millet Mektepleri Teşkilatını yapacağız. [...] Şehir, köy ve bütün yurdu kapsayacak, herkesin işlerinde ve durumlarının en uygun zamanlarında ve yerlerinde iki ya da dört aylık kurslar açılacak, şehirde ve köyde mektepler, belirli toplanma yerlerinde gelmeye zamanı olmayan vatandaşlar için seyyar öğretmen teşkilatı yapılacak, devletin en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün memurları Millet Mektepleri Teşkilatının gereksinmesine göre çalışacaklardır."

İnönü'nün bu açıklamasından kolayca anlaşılacağı üzere, genç ve hem ekonomik hem de sosyal açıdan zorluklar içindeki devlet, mevcut imkânlarını milletin eğitimi için seferber etmiştir. "Seyyar mektep" tabiri, halkın ayağına gitmenin somut ilk örneği olarak görülebilir. Daha sistemli ve merkeziyetçi bir uygulama ise Halkevleri bağlamında karşımıza çıkacaktır. Bu noktada Dil Devrimi'nden söz etmek gerekir. Dil Devrimi, Türk'e ahenkli ve zengin dilinin yeni Türk harfleriyle kendini ifade etme imkânı sağlamıştır. Mustafa Kemal,

“Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu anlamak mecburiyetindeyiz” diyerek (akt. Koç, 2013, s. 74) değişimin önemini vurgulamıştır. Yeni harfler, kolay okunabilir ve yazılabilir olmalarıyla birlikte kolay öğretilirdi. Millet Mektepleri'nin bu süreçte oynadığı rol büyük ölçüde takdir görmüştür. Nitekim Türk harflerinin kısa sürede “memleketin umumi hayatına tamamen tatbik olunması”nda, Millet Mektepleri'nin yüz binlerce vatandaşın eğitimine katkısı olmuştur (akt. Koç, 2013, s. 75).

Yerleşik ve gezici olmak üzere iki biçimde işleyen bu kurumlar, A ve B grubu kursları ile faaliyet göstermektedir. A grubu, okuma yazma bilmeyenleri veya sadece Arap harfleriyle okuyup yazabilenleri kapsarken B grubunda ise temel eğitim geçmişi olanlara, sağlık ve yurttaşlık bilgisi gibi konularda dersler verilmektedir (Arayıcı, 1999, s. 135). Bu yapı, ileride Köy Enstitüleri pratiğinde de karşılaşılabilecek bir modelin habercisi olmuştur. Sonuç olarak Millet Mektepleri, hem Halkevleri hem de Köy Enstitüleri için bir öncül olarak değerlendirilebilir. Halka inmenin ilk sistemli hali olarak varlığını sürdürmüş, Halkevleri ile birlikte işlemeye devam etmiş ve Erken Cumhuriyet'in halkını tanıma ve folklorik varlığını keşfetme çabasına öncülük etmiştir.

Millet Mektepleri ile birlikte ulus inşası düşünsel düzlemde kitlesel uygulama aşamasına geçmiştir. Yeni alfabenin öğretilmesi, yalnızca teknik bir okuryazarlık meselesi değil; ortak bir kamusal dilin ve yurttaşlık bilincinin tesis edilmesi anlamına gelmiştir. Bu süreçte devlet, halkı müdahale edilebilir ve dönüştürülebilir bir nüfus olarak ele almış, eğitim aracılığıyla kültürel standardizasyonu hedeflemiştir. Böylece ulusal birlik, yazı ve dil üzerinden somutlaştırılmıştır. Millet Mektepleri, pedagojik devlet pratiğinin ilk geniş ölçekli uygulaması olarak değerlendirilebilir.

5. Halkevleri Pratiği

Baştan beri belirtildiği üzere, erken Cumhuriyet idarecileri için halkın eğitimi pedagojik bir mesele olarak en öncelikli konulardan biridir. “Medeniyetin gösterişine aldanıp kendini unutmayan” köylüye gidilmelidir (akt. Bora ve Erdoğan, 2003, s. 637). Halkın eğitiminin temel kurumsal aracı ise Halkevleri olacaktır. Halkevleri, “ulusu katılaştırmak, sınıfsız ve katı bir kitle haline getirmek” amacıyla 1932'de kurulmuştur (akt. Aydın, 1993, s. 98). Balkılıç'ın (2015, s. 100) CHP tarafından 1946'da yayımlanan Halkevlerinde Halk Müziği ve Halk Oyunları: Üzerinde Nasıl Çalışmalı, Neler Yapmalı? adlı eserden aktardığı şu pasaj, Halkevlerinin kültürel işlevini açıkça ortaya koyar:

“Halkevleri milli gelenekleri çatıları altında devam ettirmekle önemli bir iş yapıyor, halk kendini buluyor, öz benliğine ve neşesine kavuşuyor, bu

suretle, mzık ve oyun geleneklerinin devamı, milli eğitim ve birliğin sağlanmasına yarıyor. Halkevlerinin görevi sadece geleneği korumak ve onu devam ettirmekten ibaret değildir. Halkevleri aynı zamanda halkı, mensup bulunduğumuz medeniyet çerçevesi içinde yükseltmek, ona ileriye doğru adımlar attırmakla da görevlidir. Bu bir eğitim işidir ki onda da hareket noktamız gene gelenek olacaktır. Halk kendini çekmeyen ezgiye ve oyuna ilgi ve sevgi besleyemez, yeni aşının tutması için onun, aşılanacak bünyeye uygun gelmesi ve maharetle yapılması lazımdır.”

Buradaki “aşılama” metaforu özellikle dikkat çekicidir. Halk, Türklüğün yüksek seciyesinin kaynağı olarak görülmekle birlikte aynı zamanda “yabani” addedilmiş ve ıslah edilmesi gereken bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Buna göre Türk halkı, yabani bir elma ağacına benzetilebilir. Doğada kendiliğinden büyüyen ve meyve verme kapasitesine sahip olan bu ağacın daha kaliteli ürün vermesi için dallarının kesilmesi ve gövdesine “ıslah edilmiş” bir elma türünün aşılması gerekir. Erken Cumhuriyet de burada bir ifti gibi konumlanmıştır. Halk türküleri ve folklorik unsurlar bu benzetmede kesilen dalları temsil ederken, gövde tahayyül edilen Türk halkının özü olarak grlmştir. Böylece Türklük hem korunmuş hem de yeniden biçimlendirilmiştir. Ancak bu yaklaşım, Anadolu halklarının çoğul yapısını göz ardı eden bir ulus-devlet tahayyülünü de beraberinde getirmiştir.

Balkılıç'ın (2015, s. 125) 1940 tarihli Halkevleri alışma Talimatnamesi'nden aktardığı şu alıntı, bu görmezden gelmenin boyutlarını göstermektedir:

“Rizeliler tamamen Türkçe konuşurlar. Merkez ilde Lazca bilen tek bir kişi yoktur. Yalnız Pazar ilçesi ve mülhakatı Lazca biliyorsa da bu dil yerini gün geçtikçe Türkçeye bırakmaktadır. Yeni nesil ulusal terbiye ile yetişiyor (...) şehir halkının, okuyanların dili düzgün ve kusursuzdur. Yeni yetişenler, bilhassa kızlar şivenin tesirinden kurtulmuşlardır. İlin dil durumu gün geçtikçe düzelmektedir.”

Bu ifadeler iki ihtimali akla getirir. Birincisi, yereldeki Halkevi idaresinin merkeze yanlış bilgi vermiş olmasıdır; zira aksi bir durum aynı zamanda başarısızlığın itirafı anlamına gelecektir. İkinci ihtimal ise bu bilgilerin gerçekten doğru kabul edilmesidir. Her iki durumda da, metnin üslubundan açıkça görüldüğü üzere, ulusal terbiye ile yetişen yeni neslin ve şiveden “kurtulan” kızların bir “başarı” göstergesi olarak sunulduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, merkezden dayatılan pedagojik bir anlayışın ürünüdür ve Erken Cumhuriyet'in dil ve kültür politikalarının başarısı olarak değerlendirilmiştir. Tıpkı Türk Ocakları'nda olduğu gibi, Halkevleri pratiğinde de kültürel anlamda halkçılık söz konusudur. Ancak Ocaklardan farklı olarak Halkevleri, daha sistematik ve kurumsal bir yapıyla kültüre yönelmiş, halkın tanınmasını sağlamıştır.

Halkevleri pratiği, erken Cumhuriyet'in halkla kurduğu ilişkinin yeni bir evresine işaret eder. Bu aşamada devlet yalnızca öğretmemekte; aynı zamanda halk kültürünü kayda geçirmek, sınıflandırmak ve yeniden biçimlendirmek suretiyle onu tanımlamaktadır. Folklor çalışmaları, dil raporları ve kültürel faaliyetler aracılığıyla halk, hem keşfedilen hem de dönüştürülen bir nesne haline gelmiştir. Tanıma ile inşa süreci burada iç içe geçmiştir. Halkevleri, ulus inşasının kültürel norm üretimi ve toplumsal düzenleme boyutunu en açık biçimde görünür kılmaktadır.

6. Köy Enstitüleri

Köy Enstitüleri pratiği ortadan kaldırıldığı güne kadarki ömründe gerek başına gelenler ve gerekse de kuruluşuyla, Erken Cumhuriyet Dönemi'ne dair pek çok şey anlatmaktadır. Buraya kadar anlatılmış olan Türk Ocakları, Millet Mektepler ve Halkevleri pratiklerinin mantıklarının ve var oluşlarının keşişim noktasıdır. Bu nedenle diğerlerine nazaran Köy Enstitülerine daha geniş bir yer ayrılacaktır.

Köy Enstitüleri, şimdiye dek sıralanmış olan pratiklerden farklı olarak önceliği halkı değil, halkı eğitecek olanları eğitmek olan bir pratiktir. İzmir İktisat Kongresinde eğitimin ve kırsal kesimin sorunlarına ilişkin olarak “kırsal alanlarda gönüllü olarak eğitmen statüsünde çalışan erbaşların yerini, ilkökul mezunu olan gençlerin göreceği altı aylık gibi kısa süreli bir kurs yerine, beş yıllık düzenli bir eğitim ve öğretim görecektir öğretmen adaylarının alması” kararının alınmasıyla köylü çocuğunu aydınlatıp, köyüne gönderip, köylüye yeni bir ufuk kazandırması hedeflenmektedir (Arayıcı, 1999, s. 177-178). Bu bağlamda ilk öğretmen okulu Kayseri civarlarında Zencidere köyünde kurulan “Köy Öğretmen Okulu”dur. Köy Enstitülerine dair adlandırmanın kendisi de daha evvel bahsi geçen eğitim pratiklerinden farkını ortaya koymaktadır. “Türk”le başlayan eğitim süreci gelinen noktada “köy”e ve “köylü”ye dek inmiştir. Bu tam da inceleme konusu olan nesneye yavaşça ve merakla yaklaşan bir çocuk hareketini andırmaktadır.

İşte bu merakın bir neticesi olarak kurulacak olan Enstitülerdeki yapılanmaya dair olarak sosyalist bir formdan bahsetmek mümkündür. “İş içinde, iş aracılığıyla ve iş içinde eğitim” şiarıyla hareket edecek olan Enstitü pratiğinin mantığını kavrayabilmek için Erdost'un şu sözlerini buraya almak gerekir: “...en önemlisi, köklü bir toprak reformunun yapılması, feodal ya da yarı-feodal ilişkilerin tam tasfiyesi, köylülüğün demokratikleşmesi. İkinci olarak, geleneksel üretim yöntemlerinden modern üretim yöntemlerine geçilmesi, tarımın teknikleşmesi. Üçüncüsü de bunun için gerekli bilginin ve üretim bilgisinin kırsal alanda yaygınlaştırılması vb. gibi” (akt. Arayıcı, 1999, s.

209). Erdost'un sözünü ettiği bu üç politikanın da aktif ve verimli olarak uygulanmasını tatbik etmek ve denemek için Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940'ta kurulmuştur. Enstitülere kabul edilen öğrencilerin profili ve Enstitülerde işlenen ders içerikleri hakkındaki bilgiler halkın aşılması metaforunu örnekleyerek halkın eğitimi politikalarını analiz etmeye olanak tanıyacaktı.

6.1. Enstitülere Kabul Edilen Öğrencilere Dair

Köy Enstitüleri kuruluş maksatları gereğince merkeze yahut tren yolu gibi ulaşım imkanlarına yakın köylerde kurulmuşlardır. Çevre köy ve nahiyelerden alınan öğrencilerden teşekkül eden Enstitüler köy çocuklarının modern birer eğitimci olacakları yerlerdir. İlk Enstitülülerden biri olarak Talip Apaydın (2009, s. 12) kendi durumlarına dair şöyle der: "Köylerimizden kim bilir ne kötü alışkanlıklar, kabalıklar getirmiştik. Ama burada yavaş yavaş yontulup kurtulacaktık." Bir köylü çocuğunun yeni katıldığı bu ortamdaki yerine dair düşünceleri böyledir. Onların öğretmenleriyle olan münasebetleriyle ve öğretmenlerinin gözündeki yerlerine ilişkin olarak da Şerif Tekben'in (1947, s. 54-55) şu ifadeleri önemli ve trajiktir:

"İlkokulu bitirmiş olmalarına rağmen Türkçeyi çok zorlukla konuşanlar vardı. Yeni alınan çocuklar üzerinde yapılan bir denemede bilmedikleri kelimelerden bazıları: Sürahi, not, iskarpin, matbaa, balkon, çerçeve, hela, frenk gömleği, kavanoz, kupa, çakı, çatal, yatak çarşafı, mangal, karikatür, eczacı, söylev (nutuk), mecmua (dergi), kitaplık (kütüphane), aspirin, keman... bu ve buna benzer yüzlerce kelimenin bilinmeyişi karşısında öğretmene ifade bakımından zorluk doğuyordu. Günlük hayatımıza karışmış, yıllardan beri tabii bir şekil almış birçok basit adetler onlara yabancı geliyordu. Çocuklar kendileri için yeni olan bu halleri gülerken garip karşılarken biz de onların aldıkları bu duruma şaşıyor, bazan sinirleniyorduk. Şinasi Tamer anlattı: İşe başladığı günlerde özenmiş, yemek masalarını muşambalamış, çay bardakları ve kaşıkları almış, herkesin önüne peçete koymayı düşünmüş, kaşık ve bıçakları tamamlamış. Öğrencileri buyur etmiş. Çok geçmeden bir de bakmış ki, muşambalar bıçak yaraları ile delik deşik, çay kaşıkları ortada yok. Çatalların bir kısmı kırılmış, ötekiler de kullanılmıyor. Bu yemeklerin bulunduğu günlerde öğrencilerden yarısından fazlası ekmeğini alıp yemekhaneden çıkıyor. Bazı öğrenciler hela ve su kullanmıyordu. Bilhassa geceleri şuraya buraya pisliyordardı."

İşte bu uzun alıntı, Türk'ten başlayıp millete, halka ve son olarak da halkın çekirdeğine yani köylüye eğilen aydınların köylüyle gerçek anlamda ilk karşılaşmalarını anlatır. İşte bu çocuklardan birer köy öğretmeni çıkartılacaktır

ve bu öğretmenler içinden çıktıkları halkı eğitmek üzere görevlendirilecektir. Bu çocuklar köy yaşamının içinde yetiştirilecektir. Yalnızca öğretmenlik değil bunun yanında ziraattan marangozluğa ve ev işlerine kadar pek çok beceri ve zanaatta da öğreneceklerdir. Elbette başarılı olan öğrenciler için yükseköğretime dair gerekli koşullar sağlanacaktır. Öğretmen olmak konusunda başarılı olamayacak olanlar ise yok sayılmayacak ve herhangi bir mesleği erbabı olarak yetiştirileceklerdir. En önemlisi olarak da öğretmen adayları bir üretim sürecinin içinde yetiştirileceklerdir. Onlara kendi yaşam alanları kurdurulacak ve kendi yaşam şartlarını kendilerinin belirlemesi ve şekillendirmesi imkânını tanınacaktır (Koç, 2013, s. 210).

6.2. Enstitülerdeki Ders İşleme Pratiklerine Dair

Yukarıda da ifade edilmiş olduğu gibi Köy Enstitülerinin temel şiarı “iş içinde, iş aracılığıyla ve iş içinde eğitim”dir. Öğretmen adayı çocuklar bir yandan köyün kalkınması meselesine katkı sağlıyor olacaklar ve bir yandan da iş içinde öğrenecek, eğitecek ve geliştireceklerdir. Enstitülerdeki işe dair Fakir Baykurt şöyle der (akt. Arayıcı, 1999, s. 231):

“Enstitülerde iş, yenileyici bir araştırma değildir. O, bölümlere ayrılmamıştır. Tüm olarak tasarlanan ve gerçekleştirilen üretimle sonuçlanmaktadır. Üretim, doğallıkla insana eğitici değerler aktarmaktadır. İşin temeli aranırsa, yaşamda üretimden gelmeyen bilgi yoktur. Kitap, tek eğitim aracı değildir. Kitap işle birleşince ve insanın işten edindiği deneyimleri aydınlattığı zaman daha değerli bir öğretim ve eğitim aracıdır... ‘Eşek Davası’ ile ilgili bir ders için, hiçbir zaman bir dershanede toplanmadık. Kuruttuğumuz bataklıktaki yapılacak yapıyı gerçekleştirirken, Ege’li atalarımızın belki çok uzun zamanlar önce buldukları ‘Eşek Davası’ üzerindeki bu bilgimizden yararlandık.”

Görülebileceği gibi hem “üretim eğitim için” hem de “eğitim üretim için” denebilecek ikili bir boyutta işleyen bir eğitim pratiği söz konusudur. Enstitüler, üretime ve dolayısıyla kuruldukları bölgelere bağlı olmaları nedeniyle 1943’e kadar bir müfredata sahip değildirler. İlk yıllarındaki maksatları bu nedenle daha çok, “ekonomik yaşamın meslekleşme ve uzmanlaşmaya doğru gelişmesi”dir ve “ülke ekonomisinin verimliliğini artırma sorunu”dur (Kirby, 2015, s. 340). Ders işlemek bir okul ve kitap pratiği değildir. Kirby’nin (2015, s. 384-385) Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası’ndan aktardığı şu bölümler kuruluşu itibarıyla yaşayarak ve iş yaparak, üreterek öğrenen ve öğrendiğini öğretmek bozkırı “yeşertecek” olan köy öğretmeni adaylarının nasıl bir eğitim politikası içinde yetiştiklerini anlamak için önemlidir:

“Köy okulu talebesine, tahsil çağının süresi içinde her şeyden bir parça okusun, anlasın düşünişü ile nazari mahiyette kitap bilgisi verilmekten kat’i surette kaçınılacak, onlara yalnızca içinde buldukları ve ileride askerlikte içinde bulunacakları iş ve mücadele aleminin icaplarına uygun ameli ve tatbiki bilgiler ve hüneler kazandırılacaktır.” (10. Madde’nin izahından)

“Kanun’un Madde 10. Fıkra B’deki köy halkının milli kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek... hükmünü mücerretlikten kurtarmak, iş halinde gerçekleştirmek lazımdır. Köy halkının sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirilmesi deyince makine ve motor devrinde bulunduğumuzu, ancak bu devrin insanı olduğumuz taktirde bunu yapabileceğimiz hiç hatırdan çıkarmamak lazımdır. Köy okullarında ve Enstitülerinde basit telefon ve elektrik cihazlarından başlanarak talebeye radyo, bisiklet veya motosikletler kullanmayı öğretmemiz lazımdır... Makine ve motor terbiyesini de köy okullarında başlamak ve yaymak gerekir. Pahalı tesislerin tamamlanmasını beklemeyip köyce kullanılacak su, değirmen motorlarında çalışmak gibi ameli istifade yollarını aramalıyız. Motor ve makineyi köy okulunun ilk oyuncacı yapmaktan başlayarak Köy Enstitüleri’ndeki teknik terbiyenin esaslarını kökleştirmek gerektir.” (30. Madde’nin izahından).

“Köy öğretmenlerine, bilhassa Köy Enstitüleri’nden mezun olacak öğretmenlere köyde erbabı ya hiç veya az bulunan birer meslek öğretilmelidir. Onların bu bilgilerinden, köy gençlerini ve halkını faydalandırmak için eğitim ve öğretmenin iktidarına göre ilkokullarda meslek kursları da açılacaktır ve derslere daha yüksek okullara devam edemeyenlerden 16 yaşını tamamlamış bulunanlar devama mecbur tutulur. Ayrıca yetişkin köy erkek ve kadınlarından istekliler de alınır... Meslek kurslarının mevzuu olabilecek köy işleri şunlardır: Duvarcılık, sıvacılık, dülgercilik, demircilik, bahçivanlık, hayva bakımı ve üreticiliği, köyün sağlık durumu ile ilgili hastalıklarla mücadelecilik, çocuk bakımı, meyvecilik, bağcılık, şarapçılık, tütüncülük, zeytincilik [...]” (1. Madde’nin izahından).

Köy Enstitüleri bir okuma yazma mekanı olarak teşekkül etmemiştir. O bir “memleket meselesi”dir. Köylünün uyandırılması, eli iş tutar ve üretir hale gelmesi, bilir ve anlar bir görgüye kavuşması, modern Batı uygarlığına ve kentlerde yaşayan yurttaşlarına yakın bir hayat sürer hale gelmesi Köy Enstitüleri’nin ders konularında ve ders işleme pratiklerinde kolaylıkla fark edilebilir.

Köy Enstitüleri, ulus inşasının pedagojik sürecini gündelik hayatın maddi ve bedensel düzeyine taşıyan bir aşamayı temsil etmektedir. Köylü çocuklarının üretim temelli eğitim yoluyla dönüştürülmesi, yalnızca bilgi aktarımı değil; yaşam pratiklerinin yeniden düzenlenmesi anlamına gelmiştir. Bu kurumlarda devlet ile köylü arasındaki karşılaşma somutlaşmış, idealize edilen halk imgesi ile gerçek toplumsal koşullar arasındaki mesafe açığa çıkmıştır. Böylece ulus inşası, ideolojik ve kültürel düzlemin ötesinde, ekonomik, teknik ve davranışsal bir dönüşüm projesine evrilmiştir. Köy Enstitüleri, pedagojik devlet anlayışının en kapsamlı uygulaması olarak bu sürecin zirvesini oluşturur.

Sonuç

Türk Ocakları ile başlayan, Millet Mektepleri ve Halkevleri aracılığıyla genişleyen ve Köy Enstitüleri ile kurumsal zirvesine ulaşan halkçı pedagojik yönelim, erken Cumhuriyet'in ulus inşa sürecinin temel dinamiklerinden birini oluşturmuştur. Bu çalışma, söz konusu kurumları yalnızca kronolojik bir gelişim çizgisi içinde değil; devletin kendi toplumuna doğru aşamalı biçimde yaklaşmasının izleri olarak ele almıştır. Türk Ocakları'ndan Köy Enstitüleri'ne uzanan hat, ideolojik formülasyondan gündelik hayatın dönüşümüne uzanan pedagojik bir devlet pratiğini görünür kılmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülme sürecinde şekillenen Türkçü düşünce, Cumhuriyet döneminde kurumsal ve sistemli bir nitelik kazanmıştır. Türk Ocakları, kültürel ve ahlaki bir Türk kimliği tasavvurunu formüle ederek ulusun düşünsel çerçevesini oluşturmuş; nasıl bir "millet" tahayyül edildiğini belirlemiştir. Millet Mektepleri ise Harf Devrimi sonrasında bu tahayyülü dilsel bir standardizasyon aracılığıyla kitlesel düzleme taşımış, halkı ortak bir yazı sistemi ve yurttaşlık bilinci etrafında yeniden örgütlemeyi hedeflemiştir. Bu aşamada devlet, halkı müdahale edilebilir ve dönüştürülebilir bir nüfus olarak ele almaya başlamıştır.

Halkevleri pratiği, bu sürecin yeni bir evresine işaret eder. Halkevleri yalnızca "halka inme"nin değil, aynı zamanda halkı tanıma girişiminin de kurumsal zemini olmuştur. Folklor çalışmaları, dil raporları ve kültürel faaliyetler aracılığıyla halkın gündelik pratikleri kayıt altına alınmış; ancak bu tanıma süreci nötr bir gözlem olmaktan ziyade normatif bir yeniden üretim mekanizması olarak işlemiştir. Tanıma ile inşa süreci burada iç içe geçmiştir.

Köy Enstitüleri ise bu pedagojik müdahaleyi köy yaşamının maddi ve bedensel düzeyine taşımıştır. Köylerden alınan çocuklar, üretim temelli bir eğitim anlayışı içinde hem çalışarak hem öğrenerek yetiştirilmiş; böylece kalkınma hamlesinin hem öznesi hem de nesnesi hâline gelmiştir. Bu kurumlarda devlet ile köylü arasındaki karşılaşma somutlaşmış; idealize edilen halk imgesi

ile gerçek toplumsal koşullar arasındaki mesafe görünürlü hâle gelmiştir. Ulus inşası, bu noktada yalnızca ideolojik bir söylem değil, gündelik hayatın yeniden düzenlenmesi anlamına gelen kapsamlı bir dönüşüm projesi niteliği kazanmıştır.

Sonuç olarak erken Cumhuriyet'in eğitim ve kültür kurumları, ulusu yalnızca yaratmayı değil; onu pedagojik müdahaleler aracılığıyla tanımayı, tanımlamayı ve yeniden biçimlendirmeyi amaçlayan aşamalı bir devlet projesi olarak okunabilir. Bu süreç, kültürel çoğulluğu bütünüyle dışlamasa da homojen ve modern bir ulus tasavvurunu merkeze almış; halkı hem keşfedilen hem de dönüştürülen bir özne konumuna yerleştirmiştir. Böylece ulus inşası, devlet ile halk arasındaki kurumsallaşmış bir karşılaşmalar silsilesi olarak şekillenmiştir.

Bu karşılaşmalar, erken Cumhuriyet'in modernleşme tahayyülünün sınırlarını da açığa çıkarmaktadır: Halk, bir yandan ulusal özün taşıyıcısı olarak yüceltilmiş, öte yandan eğitilmesi, ıslah edilmesi ve yönlendirilmesi gereken bir toplumsal kütle olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla ulus inşası, yalnızca bir kimlik üretimi değil; bilgi, iktidar ve pedagojik müdahale üzerinden işleyen bir toplumsal düzenleme pratiğidir. Erken Cumhuriyet'in halkçı eğitim hamleleri bu yönüyle, devletin kendi toplumunu hem keşfetme hem de yeniden üretme girişiminin tarihsel bir laboratuvarı olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Ahmad, F. (2012). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. (11. baskı). Çev. Alogan, Y. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Apaydın, T. (2009). *Köy Enstitüsü Yılları*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Arayıcı, A. (1999). *Kemalist Dönem Türkiye'sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri*. İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Aydın, S. (1993). *Modernleşme ve Milliyetçilik*. Ankara: Gündoğan.
- Balkılıç, Ö. (2015). *Temiz ve Soylu Türküler Söyleyelim: Türkiye'de Millî Kimlik İnşasında Halk Müziği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Baykara, T. (1991). *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*. İstanbul.
- Bayraktutan, Y. (1996). *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bora, T., & Erdoğan, N. (2003). Biz, Anadolu'nun Bağrı Yanık Çocukları: Muhafazakar Popülizm. T. Bora & M. Gültekinil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 5: Muhafazakarlık*, (ss. 632-644), İstanbul: İletişim yayınları.
- Cantek, L. Funda Şenol. (2011). *'Yaban'lar ve Yerliler – Başkent Olma Sürecinde Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökalp, Z. (1968). *Türkçülüğün Esasları*. 7. Basım. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Dündar, C. (2014). *Köy Enstitüleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Greenfeld, L. (1992). *Nationalism: Five Roads to Modernity*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- İnan, A. (1969). *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları.
- Kadioğlu, A. (1996). "The Paradox of Turkish Nationalism and The Construction of Official Identity." E. Kedouire (Ed.), *Turkey: Identity, Democracy and Politics* (ss. 177-193), London: Portland.
- Kasaba, R. ve Bozdoğan, S. (1998). *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kirby, E. (2015). *Türkiye'de Köy Enstitüleri*. N. Berkes (Çev.). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Kocatürk, U. (1984). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Koç, N. (2013). *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*. İstanbul: İdeal Yayınları.
- Makal, M. (1968). *Yer Altında Bir Anadolu*. İstanbul: May Yayınları.
- Meriç, C. (1994). *Bu Ülke*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarıay, Y. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları: 1912-1931*.

İstanbul: Ötüken Yayınları.

Smith, D. A. (1994). *Milli Kimlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Stokes, M. (2016). *Türkiye’de Arabesk Olayı*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Şaylan, G. (1978). *Türkiye’de Halkçılık İdeolojisinin Evrimi*. *Toplum ve Bilim*, 6-7, ss. 44-79.

Tekben, Ş. (1974). *Canlandırılacak Köy Yolunda*. İstanbul: Bir Yayınevi

Tekelioğlu, O. (2006). *Pop Yazılar – Varoştan Merkeze Yürüyen ‘Halk Zevki’*. İstanbul: Telos Yayıncılık.

Williams, R. (1992). *Marxism and Literature*. Oxford: Oxford University Press.

Yeğen, M. (1995). *Türk Devlet Söylemi ve Cumhuriyet Kurumları*. *Mürekkep*, 5, ss. 38-46.

